

RYWALIZACJA CESARSTWA Z PAPIESTWEM

Wybór tekstów źródłowych z poleceniami

ŹRÓDŁO A

Sfałszowany dokument, na mocy którego cesarz rzymski Konstantyn Wielki nadaje Kościołowi katolickiemu liczne dobra i przywileje. Najstarsza z zachowanych do dzisiaj wersji dokumentu pochodzi z IX w. i przechowywana jest obecnie w Bibliotece Narodowej w Paryżu.

Aby święty Kościół rzymski był największą czcią otoczony, przeto użyczamy mu takiej władzy, dostojęstwa, mocy i oznak czci, jakie cesarzowi przysługują.

Również postanawiamy, że ma On mieć naczelne zwierzchnictwo nad czterema [patriarchatami]: w Antiochii, Aleksandrii, Konstantynopolu i Jerozolimie, jak nad wszystkimi Kościołami Bożymi w całym świecie.

Przekazujemy [papieżom] Nasz cesarski pałac, który wszystkim pałacom świata przoduje, następnie diadem, tj. koronę naszej głowy, i wszystkie części cesarskiego stroju.

Przekazujemy Sylwestrowi¹, powszechnemu papieżowi, nie tylko, jak powiedziano wyżej, Nasz pałac, lecz także wszystkie prowincje Zachodu należące do miasta Rzymu i do Italii, które pozostawiamy w Jego i w Jego Następców na papieństwie mocy i władaniu.

J. Żuławski, *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole. Rozwój dążeń uniwersalistycznych. Walka papieństwa z cesarstwem i wyprawy krzyżowe*, Warszawa 1959.

¹ Pontyfikat papieża Sylwestra I przypadł na lata 314–335.

Praca z tekstem

1. Na jakich argumentach opierały się papieskie pretensje do prymatu nad władzą świecką?
2. Korzystając z wiedzy pozaźródłowej, ustal, czy cesarski pałac istniał za pontyfikatu papieża Sylwestra.

ŹRÓDŁO B

List Karola Wielkiego do Leona III z 796 r.

Naszym zadaniem jest z pomocą Boga św. Kościół Chrystusa na zewnątrz bronić orężem przeciwko napadowi pogan i spustoszeniu niewiernych, a na wewnątrz wzmocnić go przez uznanie katolickiej wiary. Wasze zadanie, ojcze święty, polega na wspieraniu naszej służby wojennej ze wzniesionymi do Boga razem z Mojżeszem rękoma, aby lud chrześcijański, dzięki za wszystko waszym modłom, przez Boga prowadzony i wyposażony, zawsze i wszędzie uzyskiwał zwycięstwo nad wrogami.

Źródło: Wiek V-XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii i studentów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk i S. B. Lenard, Warszawa 1997, nr 24.

Praca z tekstem

1. Jak Karol Wielki rozumiał wzajemną zależność papieżstwa i cesarstwa?

ŹRÓDŁO C

Kapitularz i artykuły organiczne Karola Wielkiego z 802 r.

I aby nikt nie ważył się wbrew przepisaniu prawu własnym rozumem i przebiegłością działać - jak to wielu często czyni – i samemu sobie wymierzać sprawiedliwość lub używać przemocy względem kościołów Bożych, względem ubogich, wdów, sierot, lub jakimukolwiek chrześcijaninowi.

1. Żadna bulla, brewe, reskrypt, dekret, zlecenie, dyplom na beneficjum [...] nie będą mogły być przyjęte,

ogłoszone [...] ani innym sposobem wprowadzone w życie bez upoważnienia rządu.

2. Żaden osobnik mieniący się nuncjuszem, legatem, wikarym albo komisarzem apostolskim [...] nie będzie mógł bez takiegoż upoważnienia wykonywać żadnej czynności w odniesieniu do spraw kościoła [...].

3. Dekrety synodów obcych, nawet soborów powszechnych, nie będą mogły być ogłaszane [...] przed zbadaniem przez rządy ich formy oraz zgodności z prawami.

4. Żaden sobór narodowy albo metropolitalny, żaden synod diecezjalny [...] nie odbędzie się bez wyraźnego zezwolenia rządu.

Praca z tekstem

1. Jaka była reakcja Karola Wielkiego na postawę papieża?
2. Wyjaśnij pojęcia użyte w punkcie 1 kapitularza: *bulla*, *brewe*, *reskrypt*, *dekret*, *zlecenie*, *beneficjum*.
3. Kto według kapitularza stał na czele soboru narodowego w państwie Franków?

ŹRÓDŁO D

Pochodzący z 1157 r. uniwersał (odczytywany publicznie list władcy) cesarza Fryderyka I Barbarossy do książąt i biskupów cesarstwa rzymskiego, wydany w odpowiedzi na stanowisko papieża Hadriana IV (pontyfikat w latach 1154–1159) w kwestii pochodzenia władzy cesarskiej.

Gdy moc Boża, od której pochodzi każda władza na niebie i ziemi, nam, pomazańcowi Jego, powierzyła rządy w królestwie i orężowi cesarskiemu poruczyła [powierzyła] czuwanie nad pokojem kościołów, z największym bólem serca musimy się uznać, że od głowy świętego Kościoła zdają wychodzić się przyczyny niesnasek, posiew złego i jad zarazy. Od którego może rozpaść się jedność i powstać rozdział między władzą królewską a kapłańską. Kiedy bowiem niedawno bawiliśmy na dworze Bisuncium [Besançon] i radziliśmy nad godnością cesarstwa i dobrem kościołów, przybyli legaci¹ papiescy. Oni, jakby duchem nieprawości przejęci, z niesłychaną pychą, z zuchwałą wzgardą, z przekłątą wyniosłością nadętego serca, przedstawili nam swe poselstwa spisane w liście apostolskim: że mamy sobie przypomnieć, iż pan papież udzielił nam odznaki cesarskiej korony. Zaprawdę do głosu tego nie tylko majestat cesarski powziął odrazę, ale i wszyscy książęta. Gdy przez wybór książąt królestwo i cesarstwo od samego Boga jest nam dane i gdy Piotr apostoł uczył: Boga się bójcie, a króla czcijcie, każdy kto powie, żeśmy koronę cesarską przyjęli od pana papieża, sprzeciwia się Boskim postanowieniom i nauce Piotra i winien będzie kłamstwa.

Cyt. za: W. Semkowicz, *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Europa w okresie wypraw krzyżowych*, Kraków 1925.

¹ Legat – oficjalny wysłannik papieski.

Praca z tekstem

1. Przedstaw pogląd Fryderyka I Barbarossy dotyczący relacji między władzą świecką i duchowną.
2. Jakich argumentów użył cesarz dla oddalenia roszczeń papieskich?

ŹRÓDŁO E

Fragment skargi Berengara, żyjącego w XI w. wicehrabiego Narbonne we Francji, skierowanej do biskupów francuskich przeciwko arcybiskupowi Narbonne (synowi hrabiego Cerdañi), w związku ze sporem o ziemię leżące na terenie hrabstwa.

Wuj mój był arcybiskupem Narbonne. Po jego śmierci Wilfryd z Cerdañi¹ przybył do moich rodziców z propozycją kupna arcybiskupstwa. Wzbraniał się początkowo, ale ponieważ małżonka moja była bratanicą Wilfryda, nalegałem, aby się zgodzili. W ten sposób zgodzili się i Wilfryd oddał arcybiskupstwo synowi swojemu, który wówczas był dziesięcioletnim chłopcem. Ale nie na to pragnę się tutaj poskarżyć, tylko na jego postępowanie od tej chwili, gdy [syn Wilfryda] został arcybiskupem.

Cyt. za: R.W. Southern, *Kształtowanie średniowiecza*, Warszawa 1970.

¹ Wilfryd z Cerdañi – żyjący w XI w. hrabia Cerdañi, hrabstwa w pld. Francji, leżącego w pobliżu Pirenejów. Jego czterej synowie byli biskupami.

Praca z tekstem

1. Opisz i oceń okoliczności zdobycia przez arcybiskupa Narbonne jego godności kościelnej.
2. Podaj pojęcie określające nadawanie godności kościelnych członkom własnych rodzin, w tym dzieciom.
3. Wyjaśnij sytuację opisywaną w zdaniu: „Po jego śmierci Wilfryd z Cerdañi przybył do moich rodziców z propozycją kupna arcybiskupstwa”.

ŹRÓDŁO F

Uchwała synodu rzymskiego z 1078 r., odbytego pod przewodnictwem papieża Grzegorza VII, dotycząca reformy gregoriańskiej.

Rycerz lub jakakolwiek osoba, która by dobra kościelne od króla albo świeckiego księcia wbrew woli biskupów i opatów przyjęła, ma popaść w klątwę, chyba że dobra te Kościołowi zwróci. Ponieważ dowiedzieliśmy się, że inwestytury kościelne przez świeckie osoby bywają nadawane, stanowimy, aby żaden duchowny inwestytury biskupiej i opackiej z rak cesarza, króla lub jakiejkolwiek innej osoby świeckiej nie przyjmował. Jeśli niniejszy zakaz przekroczy, podlegnie klątwie. Gdyby któryś z biskupów pozwalał na nierząd swych duchownych, ma postradać swój urząd. Gdyby któryś biskup prebendy¹ bądź inne urzędy kościelne sprzedawał, ma utracić swój urząd. Godzi się bowiem, aby jak darmo otrzymał biskupstwo, tak też rozdawał za darmo. Nadawstwa urzędów, które dochodzą do skutku za wynagrodzeniem, jako też bez wspólnej zgody duchowieństwa i ludu, wedle praw kościelnych uznajemy za nieważne.

Cyt. za: W. Semkowicz, *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Walka cesarstwa z papieżem*, Kraków 1924.

¹ Prebenda – uposażenie duchownego, np. mieszkanie, pole

Praca z tekstem

1. Na podstawie wiedzy pozaźródłowej wyjaśnij genezę reformy Kościoła w X i XI w. Przedstaw główne postulaty jej twórców.
2. Na podstawie wiedzy pozaźródłowej wyjaśnij, na czym polega inwestytura.
3. Które z zapisów synodu rzymskiego są rzeczywiście reformatorskie?
4. Podaj imię cesarza, z którym skonfliktowany był Grzegorz VII.
5. Czy reforma gregoriańska przetrwała swojego twórcę?

ŹRÓDŁO G

Poglądy papieża Innocentego III (pont.1198-1216) na temat stosunku władzy duchownej do władzy świeckiej.

Podobnie jak Bóg, Stwórca wszechświata, uczynił na firmamencie niebieskim dwa wielkie światła: światło większe, aby rządziło dniem, i światło mniejsze, aby rządzić nocą, tak dla umocnienia powszechnego Kościoła ustanowił dwie godności: większą, aby jako dniami rządziła duszami, i mniejszą, która by jako nocą rządziła ciałami; to są powaga papieska i władza królewska. A jak księżyc bierze światło swoje od słońca, podobnie władza królewska od powagi papieskiej bierze blask dostojenstwa.

Cyt. za: M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, Warszawa 1999.

Praca z tekstem

1. Jak rozumiesz alegorie użyte przez papieża Innocentego III dla określenia relacji między władzą świecką a duchowną?
2. Na czym, według papieża, polegała wyższość władzy kościelnej nad świecką?

ŹRÓDŁO H

Relacja angielskiego duchownego i filozofa Jana z Salisbury (ok. 1110–1180) z rozmowy z papieżem Hadrianem IV (pont.1154-1159)

Pamiętam, że kiedyś odwiedziłem papieża Hadriana IV, z którym łączyła mnie najbardziej serdeczna przyjaźń, i pozostałem u niego około trzech miesięcy. Pewnego dnia, podczas przyjacielskiej rozmowy zapytał mnie, co ludzie myślą o nim i o Kościele rzymskim. A ja, korzystając z sytuacji, pozwoliłem sobie na pewną złośliwość i zacząłem opowiadać, co usłyszałem w różnych krajach. Mówią – rzekłem – iż Kościół rzymski, który jest matką wszystkich Kościołów, postępuje bardziej jak macocha niż matka. Skryby i faryzeusze rezydują w kościele i ciążą ludzi brzemieniem dla nich zbyt ciężkim. Sami zaś stroją się w piękne odzienie, a stoły swoje w kosztowne nakrycia. Biedaka rzadko do siebie dopuszczają i tylko po to, by chwale swej dodać blasku. Uciskają Kościół, wszczynają procesy sądowe, sieją niezgodę między duchowieństwem a ludem, nie mają litości dla ciążonego i uważają, iż jak najwięcej zagrabić dla siebie – to cały obowiązek człowieka. Frymarczą sprawiedliwością, rzecz, za którą dziś się zapłaci, trzeba raz jeszcze kupić jutro. Z wyjątkiem nielicznych pasterzy prawdziwych, nie tylko z imienia, reszta naśladuje złe duchy, myśląc jak one, że wystarczy nie czynić źle, aby czynić dobrze. I papież sam – mówią – też jest ciążącą i gnębi wszystkich, podczas gdy kościoły wzniesione przez ojców naszych chylą się do upadku, on buduje pałace, paraduje nie tylko w purpurze, ale i w złocie.

Cyt. za: R.W. Southern, *Kształtowanie średniowiecza*, Warszawa 1970.

Praca z tekstem

1. Wskaż negatywne konsekwencje wcielania w życie uniwersalistycznych wizji papieżstwa i cesarstwa.
2. Wyjaśnij kontekst użycia w tekście pojęć: *faryzeusze i frymarczyć*.
3. Zapoznaj się z życiorysem Hadriana IV i ustal powody tak śmiałej wypowiedzi Jana z Salisbury.
4. Kto był wtedy cesarzem rzymskim?